

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційне дослідження **Купчак Світлани Богданівни**
«Формування готовності майбутніх вчителів початкової школи до
застосування проектної технології у професійній діяльності»,
представлене на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами

Професійна готовність майбутнього вчителя до роботи у сучасних умовах передбачає втілення базових положень Концепції Нової української школи та потребує модернізацію процесу фахової педагогічної підготовки. Важливим фактором для успішної реалізації Концепції є підготовка мотивованого вчителя-професіонала, здатного творчо підійти до організації освітнього процесу з сформованими вміннями і навичками для застосування сучасних засобів і інноваційних технологій навчання й виховання учнівської молоді. Передусім поставлені завдання стосуються підготовки вчителів початкової школи, оскільки саме з цієї ланки задаються високі стандарти для їх досягнення. Відтак, удосконалення освітнього процесу в закладах вищої педагогічної освіти має на меті формувати систему професійних компетентностей здобувачів для підготовки вчителів нової генерації, здатних мислити креативно і по-новому, діяти творчо, приймати нестандартні рішення і впроваджувати педагогічні інновації в освітній процес закладів загальної середньої освіти. Саме такий підхід розглядається сьогодні невід'ємною складовою сучасної вищої педагогічної освіти.

Отже, можемо зробити аргументований висновок, що у такому контексті дисертаційне дослідження, виконане Купчак Світланою Богданівною, є безперечно актуальним і своєчасним як для теорії і методики, так і для педагогічної практики. Підтвердженням правильності останнього висновку є здійснений дисертанткою ґрунтовний аналіз і систематизація сучасного науково-методичного забезпечення професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів, процесу формування у них готовності до застосування інноваційних технологій у професійній діяльності, зокрема проектних.

Актуальність і важливість дисертаційної роботи Купчак С. Б. підтверджує й те, що вона виконувалася відповідно до тематичного плану

наукових досліджень Рівненського державного гуманітарного університету в межах комплексної теми кафедри теорії і методик початкової освіти «Теоретико-методичні основи компетентнісно орієнтованого навчання у початковій школі» (№ 0116U007737) у 2017–2021 роках та теми «Підготовка фахівців до формування компетентностей і наскрізних умінь учнів початкових класів НУШ» (№ 0122U000109) у 2022 році. Тему дисертаційної роботи затверджено на засіданні вченої ради Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 12 від 26 жовтня 2017 року) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології в Україні (протокол № 1 від 30 січня 2018 року).

2. Найбільш вагомі наукові результати, що містяться в дисертації

Дисертація Купчак С. Б. вирізняється обґрунтованою й логічно-послідовною структурою, що за змістом, логікою і стилем викладу матеріалу відповідає вимогам до дисертаційних досліджень на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 011 – Освітні, педагогічні науки. Зміст кожного розділу підпорядковано меті й завданням роботи, а підсумками є аргументовано сформульовані висновки. У цілому це дало змогу досягнути істотних наукових результатів дослідження: детально проаналізовано сутність проєктної технології, історію її виникнення, переваги та недоліки, особливості та алгоритм упровадження в освітньому процесі початкової школи; проєктну технологію визначено як інноваційну технологію навчання, що вдало поєднує теоретичне і практичне навчання, розвиває творчі здібності учнів; обґрунтовано етапи реалізації зазначеної технології відповідно до особливостей освітнього процесу в початковій школі; з'ясовано особливості професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в контексті формування готовності до застосування проєктної технології у професійній діяльності в закладах вищої освіти України та проаналізовано зарубіжний досвід з цієї проблематики.

Привертають увагу визначені й застосовані дисертанткою теоретичні засади дослідження, що дали змогу здійснити аргументацію власних наукових поглядів на сутність понятійно-категоріального апарату роботи, як-от: «підготовка майбутніх учителів початкової школи», «готовність», «готовність майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності», «метод проєктів», «проєктна технологія». Зокрема, ключове поняття дослідження «готовність майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності»

тракується як результат професійної підготовки і як інтегративна якість особистості, спрямована на ефективне застосування проєктної технології у професійній діяльності в початковій школі. Також позитивної оцінки заслуговує авторська модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології та обґрунтовані дисертанткою педагогічні умови її впровадження в освітній процес закладів вищої освіти.

Виокремлені компоненти (мотиваційний, змістовий і діяльнісний), критерії та рівні готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування проєктної технології у професійній діяльності стали важливою передумовою до науково-обґрунтованого проведення педагогічного експерименту, який підтвердив ефективність і наукову значущість дослідження.

3. Нові факти, одержані здобувачем

Наукова новизна дисертаційної роботи Купчак Світлани Богданівни «Формування готовності майбутніх вчителів початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності» полягає в тому, що вперше:

- розкрито сутність поняття «готовність майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності»;
- уточнено значення понять «метод проєктів», «проєктна технологія», «підготовка майбутніх учителів початкової школи», «готовність»;
- розроблено модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до використання проєктної технології у професійній діяльності, що охоплює теоретико-концептуальний, змістовий, процесуально-діяльнісний, результативно-оцінювальний блоки;
- визначено й теоретично обґрунтовано педагогічні умови упровадження моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності (формування позитивного ставлення до проєктної діяльності та стимулювання мотивації майбутніх учителів початкової школи до використання проєктної технології; розширення бази знань здобувачів вищої освіти про проєктну технологію навчання та її застосування в початковій школі; забезпечення опанування майбутніми вчителями умінь використовувати проєктну технологію на основі реалізації технологічного підходу; залучення здобувачів

вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта» до самостійної дослідницької діяльності з розроблення власних освітніх проєктів),

- удосконалено процес формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування інноваційних технологій в професійній діяльності;

- визначено та схарактеризовано компоненти (мотиваційний, змістовий, діяльнісний), критерії (особистісно-мотиваційний, інформаційно-когнітивний, операційно-технологічний) та рівні (низький, середній, високий) готовності майбутніх учителів початкових класів до застосування проєктної технології у професійній діяльності;

- подальшого розвитку набули зміст та інноваційні технології професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи в закладах вищої освіти.

Таким чином, рецензована дисертаційна робота відзначається вагомим доробком у сфері професійної підготовки майбутніх учителів початкової ланки для роботи в умовах Нової української школи.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації

Дисертантка на належному науковому рівні обґрунтувала вибір теми, чітко визначила мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, для реалізації яких проаналізовано значний обсяг психолого-педагогічної і науково-методичної літератури, державні нормативні документи в галузі освіти в Україні. Сформована авторкою джерельна база містить 231 найменування, з них 25 іноземними мовами, що є безперечним доказом наукової і практичної значущості представленої роботи. Така обґрунтованість наукових положень, опрацювання експериментальних даних, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, а також їх достовірність забезпечуються належною теоретико-методичною базою, ґрунтовним вивченням і критичним аналізом наукових праць фахової підготовки майбутніх учителів початкової школи у закладах вищої освіти, відтак вони не викликають сумніву.

Аналіз тексту дисертації Купчак С. Б., здійснених нею 13 публікацій у фахових вітчизняних та зарубіжних виданнях, дають підстави для висновку про певну наукову зрілість дисертантки. Розкриття авторських наукових положень, коректне з наукової точки зору опрацювання експериментальних даних як на констатувальному, так і на формувальному етапах дослідження,

а також їх наукова і практична значущість, дають підстави стверджувати про високий ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Одержанню достовірних і обґрунтованих результатів завершеного дослідження також сприяло застосування авторкою комплексу загальнонаукових та спеціальних методів: теоретичних, емпіричних і статистичних. Викладене вище дає підстави стверджувати, що отримані наукові результати дисертаційного дослідження Купчак Світлани Богданівни достатньо обґрунтовані й вірогідні.

5. Значення для науки і практики отриманих автором результатів

Дисертаційна робота Купчак С. Б. містить нові, раніше не захищені наукові положення, а досягнуті результати у сукупності розв'язують актуальне наукове завдання, яке передбачало здійснення цілісного і системного обґрунтування теорії та практики професійної підготовки майбутніх учителів початкових класів у контексті формування їхньої готовності до застосування проектної технології у професійній діяльності. Результатом дослідження стало розроблення моделі досліджуваного феномена, а також виокремлення педагогічних умов її впровадження в сучасній теорії і методиці професійної освіти та широкій педагогічній практиці.

Таким чином, позитивною стороною дисертаційної роботи є чітко окреслене її практичне спрямування. Так, у процесі дослідження в освітню практику закладів вищої освіти було впроваджено вибірккову дисципліну «Інтегроване тематично-проектне навчання у початковій школі» та розроблене навчально-методичне забезпечення до її викладання. У навчально-методичному посібнику «Проектна технологія навчання у початковій школі» авторка запропонувала навчальні матеріали, які можна застосовувати здобувачам вищої освіти під час підготовки до практичних занять та у процесі педагогічної практики в початковій школі.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Рівненського державного гуманітарного університету (довідка № 01-12/20 від 20.09.2022 р.), Волинського національного університету імені Лесі Українки (довідка № 03-24/03/2362 від 13.09.2022 р.), Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (довідка № 1150 від 22.09.2022 р.) та Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка (довідка № 1927/01-38/57 від 23.09.2022 р.).

6. Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Позитивно оцінюючи практичне спрямування дослідження Купчак С. Б. «Формування готовності майбутніх вчителів початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності», необхідно відзначити прикладну значущість роботи, оскільки її провідні положення і висновки можуть бути використані під час розроблення освітньо-професійних програм за спеціальністю «Початкова освіта», робочих програм навчальних дисциплін для підготовки вчителів початкових класів з метою підвищення якості освіти; створенні підручників, посібників, методичних рекомендацій для студентів педагогічних факультетів, а також учителями-практиками у професійній діяльності в закладах загальної середньої освіти.

7. Оцінка змісту дисертації, її завершеність загалом

Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до них, загальних висновків, списку використаних джерел та додатків. Дослідження системно організоване: чітко окреслено мету, сформульовано завдання, забезпечено відповідність завдань та аргументованих висновків, які логічно характеризують зміст основного тексту дисертації.

У першому розділі – «Теоретичні засади дослідження» – наголошується на все більшій актуальності підготовки майбутніх учителів початкових класів до використання інноваційних технологій навчання, зокрема проєктних. За допомогою аналізу значної за обсягом джерельної бази дослідження дисертанткою з'ясовано філософські, психолого-педагогічні та методичні аспекти основних поняттєво-категоріальних концептів дослідження.

Так, на позитивну оцінку заслуговує теоретичне узагальнення вітчизняного досвіду з проблеми професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, яке дало підстави дисертантці концептуалізувати сутність ключового феномену дослідження – готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології у професійній діяльності. У дослідженні Купчак С. Б. проєктну технологію визначає як інноваційну технологію навчання, що вдало поєднує теоретичний і практичний підхід, розвиває творчі здібності учнів і передбачає створення оригінального кінцевого продукту.

Заслуговують на увагу обґрунтовані дисертанткою основні особливості використання проєктної технології у початковій школі: короткотривалість, міжпредметність, групове виконання проєкту під керівництвом учителя із

можливістю залучення батьків, презентація результатів проєкту перед батьками, учителями та іншими учнями з метою підвищення мотивації його виконавців.

Цінною у контексті проблематики роботи є ретроспектива вітчизняного і зарубіжного досвіду з підготовки майбутніх учителів початкової школи до використання проєктної технології у практиці закладів вищої освіти, описаної у *другому розділі*. Глибокий аналіз стану теоретичного розроблення й практичної реалізації досліджуваної проблеми в освітній практиці дав змогу дисертантці окреслити першочергові завдання з її удосконалення. По-перше, потребу врахування новітніх тенденцій у галузі освіти і проєктуванні змісту, методів та форм навчання, адекватних прогнозованим проблемам і запитам суспільства; по-друге: модернізацію підготовки майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності, зокрема до застосування проєктної технології відповідно до сучасної реформи шкільної освіти.

Логічним результатом проведеного аналізу стала розроблена змістова модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування проєктної технології. Відзначається глибокий науковий підхід авторки до конструювання структури моделі, яку представлено взаємозв'язаними компонентними блоками: теоретико-концептуальним, змістовим, процесуально-діяльнісним, результативно-оцінювальним. Теоретично обґрунтовуючи змістове наповнення моделі, дисертантка навела переконливі аргументи про те, що організація освітнього процесу на її основі сприятиме підвищенню якості підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти.

З метою ефективного впровадження запропонованої моделі авторка визначила педагогічні умови її реалізації в освітньому процесі. Провідними умовами схарактеризовано: формування позитивного ставлення до проєктної діяльності та стимулювання мотивації майбутніх учителів початкової школи до використання проєктної технології; розширення бази знань здобувачів вищої освіти про проєктну технологію навчання та її застосування в початковій школі; забезпечення опанування майбутніми вчителями початкової школи умінь використовувати проєктну технологію на основі реалізації технологічного підходу; залучення здобувачів вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта» до самостійної дослідницької діяльності з розроблення власних освітніх проєктів.

Третій розділ «Дослідно-експериментальна робота з формування готовності майбутніх учителів початкової школи до використання проектної технології у професійній діяльності» присвячено обґрунтуванню змісту та методики констатувального, формувального, контрольного етапів педагогічного експерименту.

Досить змістовно дисертанткою розроблено критеріальну базу діагностичної роботи, а саме: виокремлено критерії, за якими визначалася сформованість складових компонентів готовності майбутніх учителів початкової школи до використання проектної технології (особистісно-мотиваційний, інформаційно-когнітивний, операційно-технологічний критерії) та відповідні показники рівнів сформованості досліджуваного феномена (високий, середній, низький).

Позитивно оцінюючи чіткість і продуманість авторських й адаптованих дисертанткою діагностичних методик, слід відзначити достовірність і переконливість результатів експериментальної перевірки ефективності підготовки здобувачів спеціальності 013 «Початкова освіта» в закладах вищої освіти до застосування проектної технології у своїй майбутній професійній діяльності та педагогічних умов її реалізації в закладах вищої освіти. У процесі педагогічного експерименту було підтверджено висунуту гіпотезу дослідження. Достовірність здобутих результатів обумовлена та доведена теоретико-методологічним підґрунтям вихідних положень дослідження з використанням методів математичної статистики.

Отже, можемо констатувати, що дисертаційна робота Купчак Світлани Богданівни за своїм змістом, стилем викладу і розкриттю основних положень, висновків та результатів опрацювання здобутих експериментальних даних є завершеним самостійним дисертаційним дослідженням.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Позитивно оцінюючи дисертаційне дослідження Купчак С. Б., відзначимо окремі дискусійні положення та висловимо деякі зауваження й побажання до змісту роботи:

1. У дисертації здобувачка абсолютно правильно виокремлює і характеризує низку ключових понять дисертаційної роботи, як-от: «підготовка майбутніх учителів початкової школи», «готовність», «готовність майбутніх учителів початкової школи до застосування проектної технології у професійній діяльності», «метод проектів», «проектна технологія». Проте у змісті дисертації не досить чітко простежується ієрархічність виокремлених

концептів «проектна технологія» і «метод проектів». На с. 37, 47-50, 74 роботи вони трактуються як тотожні поняття.

2. У результативно-оцінювальному блоці моделі, ураховуючи застосований дисертанткою покомпонентний підхід (оцінювання кожного компоненту готовності окремо), поряд з критеріями, за якими визначалася готовність майбутніх учителів початкової школи до використання проектної технології, слід вказати назви структурних компонентів досліджуваного феномену.

3. На нашу думку, варто було більш повно розкрити роль розвитку soft-skills навичок студентів у формуванні їхньої готовності до використання проектної технології в майбутній професійній діяльності.

4. З огляду на практичну значущість дисертаційної роботи висловлюємо побажання щодо впровадження результатів дослідження у вигляді методичних рекомендацій для викладачів закладів вищої та післядипломної педагогічної освіти.

Разом з тим висловлені зауваження, побажання та дискусійні положення не впливають на загальну позитивну оцінку рецензованої роботи і є приводом для наукової полеміки.

9. Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових виданнях

Зміст роботи представлено у 13 публікаціях автора (9 одноосібних), серед яких 6 відображають основні наукові результати, з них 5 статей у наукових фахових виданнях України (4 одноосібні), 1 стаття у зарубіжному виданні, 7 додатково відображають результати дисертації (6 публікацій у матеріалах наукових конференцій та 1 навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти).

На основі аналізу змісту цих публікацій можна констатувати, що наукові положення, висновки і рекомендації, які було отримано в результаті проведеної роботи та у друкованих працях здобувачки, представлено повною мірою.

10. Загальний висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертація Купчак С. Б. є самостійним завершеним дослідженням, що має вагоме теоретичне і прикладне значення. Зважаючи на актуальність, наукову новизну, важливість одержаних дисертанткою результатів дослідження, їх обґрунтованість, вірогідність та практичну цінність

сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота Купчак Світлани Богданівни «Формування готовності майбутніх вчителів початкової школи до застосування проектної технології у професійній діяльності» відповідає чинним вимогам пп. 8-9 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (постанова Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44, зі змінами), які висуваються до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії, а також наказу МОН України від 12.01.2017 р. № 40 (зі змінами) щодо оформлення дисертаційних робіт. Її авторка – Купчак Світлана Богданівна – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

Рецензент:

доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри біології, здоров'я людини
та фізичної терапії Рівненського державного
гуманітарного університету

І. О. Сяська

